

Sent á samráðsgátt

Umsögn um frumvarp til breytinga á raforkulögum nr. 65/2003
(mál nr. S-58/2026 – verkefni Raforkueftirlitsins)

1. Inngangur

Umsögn þessi beinist sérstaklega að þeim þáttum frumvarpsins sem snúa að verðlagningu raforku, aðferðarfræði gjaldskrár og réttarstöðu notenda.

Ekki er fjallað um frumvarpið í heild, heldur lögð áhersla á áhrif þess á almenna notendur, smærri fyrirtæki og byggðir þar sem raforka gegnir hlutverki grunninnviðar.

2. Raforka sem grunnþjónusta og neytendavernd

Samkvæmt EES-regluverki er raforka hluti af innri markaði, en jafnframt þjónusta í almannapágu þar sem aðildarríkjum er heimilt og skylt að tryggja aðgengi, öryggi og sanngjarnt verð til neytenda.

Þessi tvíþætta staða felur í sér að þrátt fyrir markaðsfyrirkomulag er bæði heimilt og eðlilegt að móta reglur sem vernda almenna notendur og tryggja jafnræði.

Í frumvarpinu er lögð rík áhersla á að styrkja aðferðarfræði og valdheimildir við ákvörðun gjaldskrár. Hins vegar er ekki sýnt fram á með skýrum hætti hvernig þessi breyting leiðir til sanngjarns verðs eða bættrar verndar fyrir heimili og smærri fyrirtæki.

3. Aðferðarfræði og flækjustig gjalddöku

Frumvarpið felur í sér að ákvörðun aðferðarfræði gjaldskrár færist í auknum mæli frá lögum yfir til eftirlitsaðila, sem setur bindandi reglur um tekjumörk og gjaldskrár.

Á sama tíma er raforkukerfið byggt upp af mörgum stigum:

- framleiðslu,
- flutningi,
- dreifingu,
- og sölu.

Hver þessara þátta felur í sér eigin kostnað og í sumum tilvikum prósentubundna þóknun. Þannig getur gjaldtaka orðið marglaga, þar sem kostnaður safnast upp í gegnum virðiskeðjuna. Slík uppbygging leiðir eðli máls samkvæmt til aukins flækjustigs og minni gagnsæis.

Ekki er sýnt fram á með fullnægjandi hætti hvernig þessi uppbygging leiðir til lægra verðs eða aukinnar hagkvæmni fyrir almenna notendur. Þvert á móti er hætt á að gjaldtaka verði síður rekjanleg og erfiðari fyrir notendur að skilja og meta.

4. Aðfararhæfni gjaldtöku og réttarstaða notenda

Gjaldtaka samkvæmt raforkukerfinu er aðfararhæf, óháð því hvort notandi samþykkir forsendur hennar eða ekki.

Á sama tíma eru ekki tryggðar skýrar og raunhæfar leiðir til að fá efnislega endurskoðun á gjaldtöku áður en hún kemur til innheimtu.

Þetta leiðir til þess að notendur bera fjárhagslega ábyrgð á gjaldtöku sem byggir á aðferðarfræði og kostnaðaruppbyggingu sem þeir hafa takmarkaða möguleika á að vefengja í framkvæmd.

Frumvarpið styrkir þannig kerfið sem ákveður gjaldtöku, án þess að sambærileg styrking eigi sér stað á réttarstöðu notenda.

5. Byggðasjónarmið og samfélagslega mikilvæg orkunotkun

Frumvarpið tekur ekki með skýrum hætti tillit til þess að raforka gegnir mismunandi hlutverki eftir landsvæðum.

Á köldum svæðum, þar sem aðgangur að jarðhita er takmarkaður eða enginn, er raforka ekki aðeins markaðsvara heldur grunnforsenda búsetu, atvinnu og samfélagslegrar virkni.

Í slíkum tilvikum er raforkunotkun vegna húshitunar og tengdra innviða í eðli sínu hluti af samfélagslegum grunninnviðum.

Ekki er að finna í frumvarpinu heimildir eða leiðir til að:

- skilgreina slíka notkun sérstaklega,
- eða móta gjaldskrár sem taka mið af byggðalegum aðstæðum og raunverulegri þörf.

Án slíkra úrræða er veruleg hætt á að kostnaður við nauðsynlega orkunotkun verði hlutfallslega hærri á köldum svæðum, með neikvæðum áhrifum á búsetuskilyrði og byggðapróun.

6. Aðfararhæfni og eignarhald innviða

Aðfararhæfni gjaldtöku í raforkukerfinu byggir á því að um sé að ræða innviði í almannabágu.

Ef aðfararhæf gjaldtaka í einokunarinnviðum er óbreytt en eignarhald færist til einkaaðila, eykst hætta á að slík gjaldtaka verði í auknum mæli nýtt til arðsemi fremur en þjónustu við almenning.

Ef eignarhald eða rekstrarform breytist er því nauðsynlegt að meta sérstaklega hvort og með hvaða skilyrðum slík heimild sé áfram réttlætanleg.

7. Áhrifamat og rökstuðningur

Áhrifamat frumvarpsins byggir að mestu á almennum fullyrðingum um aukna hagkvæmni og fyrirsjáanleika, án þess að lagðar séu fram efnislegar greiningar á áhrifum á verð eða kostnað til almennra notenda.

Þar er jafnframt bæði haldið fram að frumvarpið hafi ekki áhrif á almenning og að það bæti réttarstöðu notenda og stuðli að sanngjarnari gjaldskrá.

Slík framsetning er ekki sjálfbær án frekari rökstuðnings og kallar á skýrari greiningu á raunverulegum áhrifum frumvarpsins.

8. Niðurstaða

Frumvarpið felur í sér verulegar breytingar á skipulagi og aðferðarfræði raforkukerfisins.

Hins vegar er ekki sýnt fram á með fullnægjandi hætti að breytingarnar leiði til aukinnar hagkvæmni, lægra verðs eða bættrar stöðu almennra notenda.

Í ljósi þess er mikilvægt að:

- tryggja skýrari og virkari neytendavernd,
 - auka gagnsæi og rekjanleika í gjaldskrárgerð,
 - og taka með markvissari hætti tillit til byggðasjónarmiða og samfélagslegra innviða við frekari mótun lagaramma.
-

Friðrik Björgvinsson
Iðnfræðingur.
icefritz@gmail.com
Vestmannaeyjar